

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра

**на тему: «РОЗВИТОК ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ
В УКРАЇНІ»**

Виконала: здобувач 4 курсу,
групи ЕЛз-41
Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньо-професійної програми
«Публічне управління та
адміністрування»

_____ Діана КОНЯЄВА

Керівник кваліфікаційної роботи:
доктор наук з державного
управління, професор

_____ Олександр ЖАДАН

Рецензент: кандидат економічних
наук, доцент кафедри соціальної
економіки Харківського
національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

_____ Вікторія ЛУГОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет економічний
Кафедра економіки та менеджменту
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Ганна ДОРОШЕНКО
(підпис) (ім'я, прізвище)

« 06 » червня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Коняєвої Діани Олександрівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Розвиток парламентаризму в Україні»
керівник роботи Жадан Олександр Васильович, доктор наук з державного управління, професор

затверджені наказом вищого навчального закладу від «09» квітня 2024 року № 2101-5/787

2. Строк подання здобувачем роботи «05» червня 2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити: сутність, види парламентаризму та парламенту; процес розвитку парламентаризму у світі; становлення та сучасний стан національної системи парламентаризму; шляхи розвитку парламентаризму в Україні.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи
1	Розробка та узгодження змісту кваліфікаційної роботи бакалавра, пошук та ознайомлення з літературними джерелами за темою.
2	Робота над теоретичним розділом.
3	Коригування першого розділу згідно із зауваженнями наукового керівника. Написання другого розділу кваліфікаційної роботи.
4	Доопрацювання другого розділу згідно із зауваженнями та рекомендаціями наукового керівника.
5	Коригування вступу, висновків та оформлення списку використаних джерел кваліфікаційної роботи.
6	Закінчення написання кваліфікаційної роботи згідно з рекомендаціями наукового керівника, подання до рецензування.
7	Подання роботи на кафедру

5. Дата видачі завдання «21» вересня 2023 р.

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Діана КОНЯЄВА
(ім'я, прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Олександр ЖАДАН
(ім'я, прізвище)

Гарант освітньої програми

_____ (підпис)

Ганна ЗАДНЄПРОВСЬКА
(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ.....	7
1.1 Сутність, види парламентаризму та парламенту	7
1.2 Процес розвитку парламентаризму у світі	12
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	25
2.1 Характеристика національної системи парламентаризму.....	25
2.2 Шляхи розвитку парламентаризму в Україні.....	32
ВИСНОВКИ.....	46
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Парламентаризм є однією з ключових складових сучасної демократичної системи, що забезпечує баланс влади, підзвітність уряду та участь громадян у прийнятті політичних рішень. Його розвиток пройшов довгий та складний шлях, починаючи від перших рад у Стародавній Греції та Римі до сучасних багатопартійних парламентів, що діють у більшості країн світу. Цей процес відображає еволюцію політичної думки, боротьбу за права і свободи, а також поступове вдосконалення механізмів управління суспільством.

Поняття парламентаризму тісно пов'язане з ідеями Джона Локка, Шарля Монтеск'є та інших мислителів, які обґрунтовували необхідність розподілу влади між різними гілками - законодавчою, виконавчою та судовою. Вони вважали, що цей розподіл є ключовим для запобігання зловживанням владою та забезпечення свободи і прав громадян. Згідно з їхніми теоріями, парламент, як представницький орган влади, має відігравати центральну роль у законодавчому процесі, контролювати діяльність уряду та представляти інтереси громадян.

Багато аспектів, які впливають на розвиток парламентаризму в Україні існують на даний час. Шляхи розвитку парламентаризму охоплюють різні аспекти: від підвищення прозорості та відкритості парламентської діяльності до посилення боротьби з корупцією та впливом олігархів, реформування законодавчого процесу та підвищення ефективності парламентської діяльності. Важливим є також розширення участі громадянського суспільства, що включає громадські консультації, тематичні форуми та підтримку громадських ініціатив.

Метою роботи обґрунтування теоретичних основ парламентаризму та визначення напрямків його розвитку в Україні.

Виходячи з поставленої теми та мети роботи виникають наступні *завдання*:

- сформулювати сутність парламентаризму;
- визначити роль парламентаризму у сучасному суспільстві;

- проаналізувати процеси становлення парламентаризму у системі публічного управління;
- визначити пріоритетні шляхи розвитку парламентаризму в Україні.

Об'єкт дослідження – парламентаризм як складова системи публічного управління.

Предмет дослідження – процеси становлення та розвитку парламентаризму в Україні.

Базою дослідження є законодавство України в сфері регулювання представницької влади в Україні, періодичні наукові видання та монографічні дослідження парламентської діяльності, інтернет-ресурси вищих представницьких органів влади.

Апробація результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи апробовані автором на XXV Всеукраїнській щорічній студентській науково-практичній конференції за міжнародною участю: "Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології", яка відбулася 25 квітня 2024 року у Одесі.

Робота складається з вступу, двох розділів, висновку та список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

1.1. Сутність, види парламентаризму та парламентів

Оцінка рівня демократизації суспільних перетворень, ефективності системи державного управління та сутності демократичних інститутів є невід'ємною частиною аналізу, що неодмінно проводиться через розгляд природи представницьких органів влади, оскільки вони нерозривно пов'язані з концепцією парламентаризму як ключового елемента демократичного ладу. Це пояснюється тим, що поняття парламентаризму, співвідноситься з ідеєю народного представництва, відображає історичні та соціальні особливості країни, її національні традиції, рівень правової культури та політичної волі народу. Основними рисами класичної репрезентативної моделі парламентаризму є пріоритет парламенту, принцип законності, розподіл влади між гілками влади та урядова відповідальність.

Аналізуючи еволюцію парламентаризму, сучасні дослідники розглядають його як процес перетворення у систему представницького управління. При цьому вони підкреслюють, що сучасний парламентаризм, базуючись на своїй легітимності від народу, прагне до формулювання політики.

Розуміння сутності парламентаризму в сучасній державі можливе лише за умови врахування спільних характеристик, що містяться в різних визначеннях цього поняття. Серед них:

- відзначається організація влади, що включає державне управління та систему взаємодії держави і суспільства;
- ключовим аспектом є визначення ролі парламенту у здійсненні державних повноважень (провідна, головна, домінуюча, верховна або особлива);
- вказуються умови існування парламентаризму, його складові та обов'язкові атрибути;

- парламентаризм розглядається як система з різноманітним спектром інтегративних, системних якостей.

Концептуальний аналіз сутності парламентаризму в сучасній державі дозволяє виявити його типові характеристики, які притаманні не лише системам з великим історичним досвідом парламентаризму, а й новітнім системам, що активно адаптуються до внутрішньодержавного контексту з використанням позитивного досвіду політичного розвитку інших країн.

Парламентаризм – широке за значенням поняття, яке охоплює форму організації влади, спосіб управління державою, механізм взаємодії парламенту з інститутами виконавчої та судової гілки влади, також система взаємодії між державою та суспільством.

Парламент є ключовим органом в системі багатьох сучасних демократичних держав. Його функції та призначення базуються на численних теоретичних принципах, які стали основою сучасного парламентаризму. Сутність парламенту полягає в його основній ролі як представницького та законодавчого органу в системі державного управління. Парламент виступає як інституція, що забезпечує демократичне управління, виражає волю народу, створює закони та контролює виконавчу владу. Ось детальніше про основні аспекти сутності парламенту:

1. Представництво
2. Законодавча влада
3. Контроль за виконавчою владою
4. Бюджетний контроль
5. Формування політики
6. Представлення та захист інтересів громадян
7. Платформа для публічних дебатів

Сутність представництва парламенту полягає в тому, що він є головним органом, через який громадяни здійснюють своє право на участь в управлінні державою. Парламент виступає як колективний представник народу, забезпечуючи відображення різноманітних інтересів і потреб суспільства у

законодавчій і політичній сферах. Парламент складається з депутатів, які обираються народом або призначаються для представлення інтересів різних груп населення. Це дозволяє включити до політичного процесу широкий спектр поглядів та інтересів (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Представництво інтересів громадян.

Законодавча влада — одна з трьох гілок державної влади, основним завданням якої є розробка, прийняття та вдосконалення законів, що регулюють життя суспільства і функціонування держави. Ця влада виконується через законодавчі органи, найчастіше парламенти або асамблеї, які можуть бути однопалатними або двопалатними.

Основні функції законодавчої влади наведені на рис. 1.2.

Структура законодавчої влади може варіюватися в залежності від конституційних норм і політичної системи кожної країни. Однак, загалом, вона складається з одного або декількох законодавчих органів, які мають важливі функції щодо прийняття законів і нормативних актів.

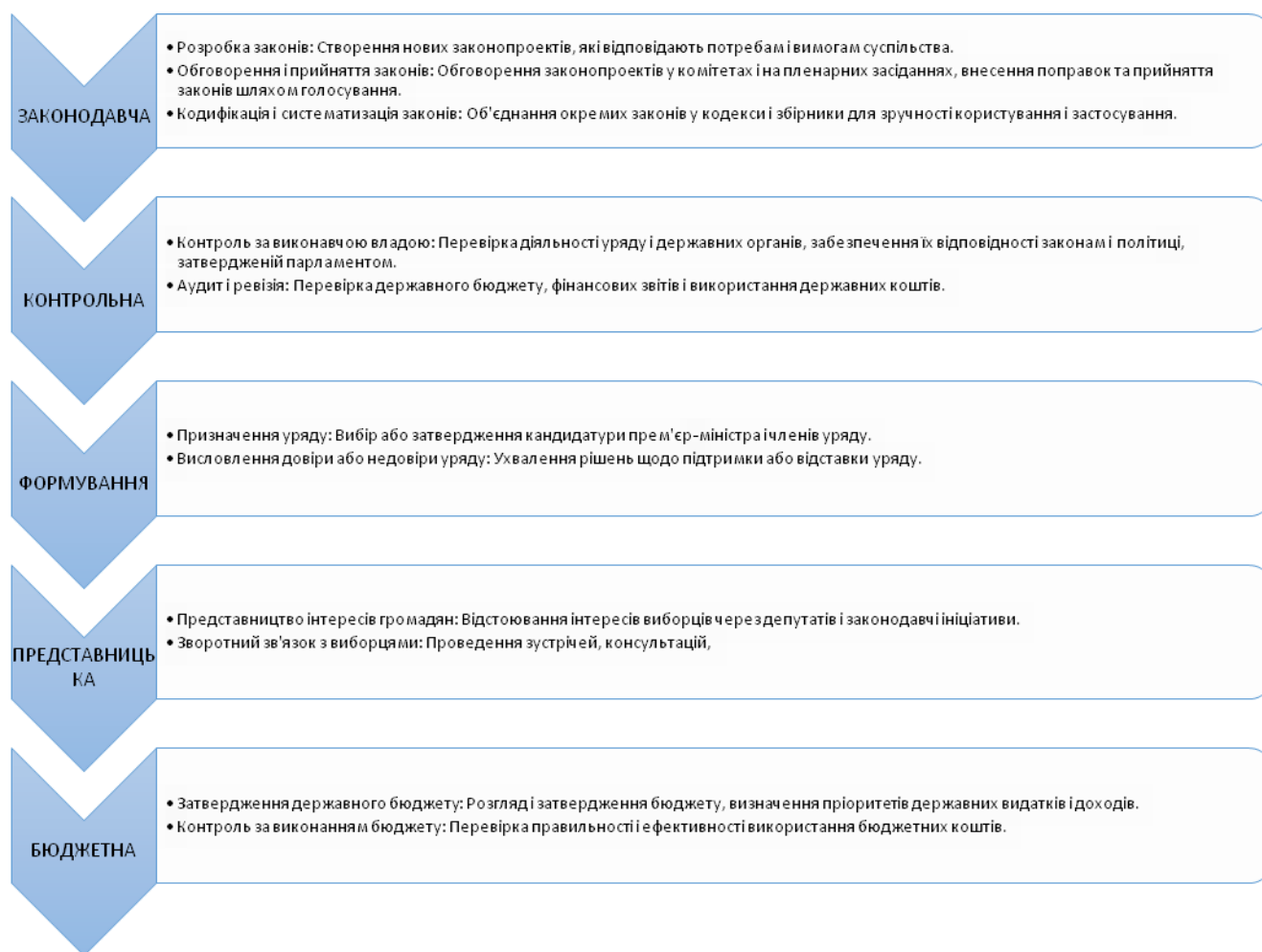

Рис. 1.2. Функції законодавчої влади

Контроль за виконавчою владою - це процес, за допомогою якого законодавчий орган (наприклад, парламент) здійснює нагляд і перевірку діяльності уряду або інших органів виконавчої влади. Цей контроль забезпечує збалансованість влади, демократію та підзвітність уряду перед громадянами. Ось деякі засоби контролю за виконавчою владою: парламент може висувати запити до уряду або його членів для отримання інформації, викладення позицій або відповіді на конкретні питання; може організовувати дебати та заслуховування з питань, які стосуються діяльності уряду або конкретних міністерств; створює контрольні комітети, які відповідають за нагляд за різними сферами діяльності уряду або виконавчих органів; може виразити (або відкликати) свою підтримку уряду шляхом голосування над довірою (або недовірою); організовує публічні обговорення з представниками уряду для розгляду питань громадського інтересу;

контролює фінансову діяльність уряду, зокрема прийняття державного бюджету та контроль за його виконанням; уповноважує спеціальні комітети для проведення розслідувань та відслідкувань урядової діяльності.

Існують різні види парламентів, які можуть відрізнятися за своєю структурою, роллю та функціями. Ось декілька основних видів (рис.1.3).

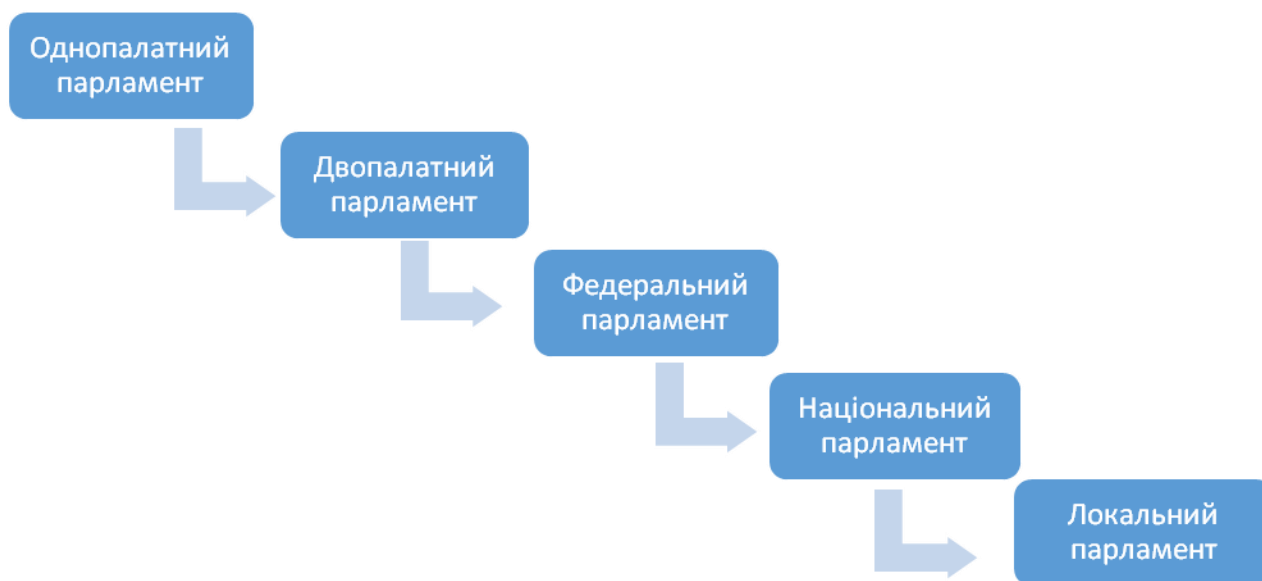

Рис. 1.3. Види парламентів

Це лише декілька основних видів парламентів, існують і інші варіації, які можуть відрізнятися в залежності від конкретних політичних систем і конституційних норм кожної країни.

Таким чином, можна зробити висновок, Парламентаризм є важливою складовою демократичних систем у багатьох країнах світу, де законодавчий орган має ключову роль у формуванні законів, контролі за виконавчою владою та вираженні волі громадян через вибори. Різні типи парламентаризму відображають різноманітність політичних систем та інституційних розв'язань у різних країнах. Важливо розуміти цю різноманітність та взаємозв'язок між парламентаризмом та демократією для розвитку стабільних та ефективних систем управління в різних частинах світу.

1.2. Процес розвитку парламентаризму у світі

Парламентаризм виник як протипава виконавчої влади. його походження йде з надр законодавчої влади, яка була джерелом для захисту інтересів правлячої групи та потреб членів плем'я. Протягом багато років людям затверджували про божественне походження влади монарха. Монархи використовували своє положення зловживаючи ним, ставляючи свої особисті інтереси вище інтересів суспільства. Результатом такого правління ставала тиранія та деспотія. Парламент виник для рівності всіх громадян, підкоривши всіх закону. Він став вищим законодавчим органом. Затвердивши верховенство закону, було обґрунтовано пріоритетне положення парламенту в системі поділу влади, що стало основним із принципів парламентаризму.

Розглядаючи розвиток парламентаризму можна виділити три історичних форми: антична - Стародавня Греція, Стародавній Рим; середньовічна – Англія, Франція, Іспанія, Німеччина і Італія; сучасна - кінець XIX – початок XX століття, Перша світова війна, Другої світової війни, після падіння комунізму, XXI століття. Ці етапи розвитку дозволять розкрити зміст та сутність становлення парламентаризму. Головними критеріями виділення етапів розвитку – наявність та ступінь реалізації основних елементів парламентаризму: принцип поділу влади, значення та статус законів, самостійний вибір законодавчого органу та політичних партій.

Історія становлення парламентаризму починається з періоду античності, а саме Стародавньої Греції. Перші відомості про утворення держави та права Стародавньої Греції є твори давньогрецьких авторів Плутархі, Геродота, Аристотеля, Фулідіда, судові промови ораторів та девтерологів. Також, до нашого часу збереглися пам'ятки законодавства та судові рішення.

Розвиток продуктивних сил, соціально-економічний поділ та утворення соціальних прошарків призвели до виникнення античних міст-держав (полісів) Стародавньої Греції в VIII-VI ст. до н.е. Античні поліси склалися з міст або прилеглих сільських округ (хори), які являли собою єдину громаду. Головні

поліси Стародавньої Греції виділяють: Афіни та Спарта.

Афінська держава виникла внаслідок розпаду родового суспільного ладу у чотирьох племен, які населяли область. Її виникнення пов'язують з реформами, що були здійснені трьома історичними особами, а саме Тесеєм (Тезеєм), Солон, Клісфен.

Перша реформа була проведена царем Тесеєм (Тезеєм) за ініціативною якого відбувся синойкізм – об'єднання 12 відокремлених родових общин в одне ціле з центром в Афінах. Він поділив населення за принципом походження та роду, а саме на три соціальні групи: родову знать – евпатридів, представники цього роду мали право обіймати державні посади; прості хлібороби (геоморів) та ремісників (деміургів). Значну частину населення становили метки (метойки) – вихідці з інших громад, що були особисти вільними, але мали деякі обмеження в своїх політичних та економічних правах. У VII ст. до н.е. з'являється виборчий орган влади – колегія архонтів. Цей орган влади на початку свого існування обирався на довічний термін, згодом архонтів почали обирати на 10 років. З 683 р. до н.е. колегія обиралася щорічно та складалася з 9 осіб: перший архонт – голова колегії, другий – воєначальник, третій – жрець, інші шість займалися правосуддям. Після всіх новоутворення органи влади зміцнили аристократичну форму правління. Евпадриди обрали собі найкращі землі, через що вільні селяни потрапили в залежність від того, що вони повинні були платити за орендовану ними землю. Починає виникати рабство, внаслідок цього народ повстав проти благородних. на цього повстанні на політичну арену виходить Солон, який був на посаді архонта з повноваженнями айсимнета. Основною функцією цієї посади полягала у залагодженні соціальних суперечок та конфліктів. З того моменту, як Солон виступив на арені, народ побачив в ньому захисника їх інтересів. Так і почався другий етап реформ [11, 108 с.].

Реформа Солона почалася з скасування усіх державних і приватних боргів, а також боргового рабства. Громадянин Афін не міг більше потрапити в рабство, якщо його було віддано в рабство раніше, то їх викупали за рахунок скарбниці. Згодом всіх афінян поділили на 4 розряди за майновим цензом. Перший розряд

становили громадяни, які мали дохід у 500 медимнів зерна (пентакосіамедимни) другий – 300 медимнів (вершники), вони могли обирати та бути обраними до будь-якого органу афінської держави, третій – 200 медимнів (зевгіти), мали обмеження в пасивних правах – їх не могли обирати в архонти і бути членами ареопагу. Інші громадяни були зараховані до розряду фети – могли обирати, але не бути обраними. Солоном було створено новий орган влади – «Раду чотирьохсот», до якої входили по 100 представників від кожного розряду громадян, які обиралися щорічно, їм довірялася уся повнота урядової влади. Він також заснував суд присяжних – гелією [11].

Третій етап реформ прийшовся на період правління Клісфена. Реформа Клісфена, проведена в Афінах наприкінці VI століття до н.е., є одним з найважливіших етапів в історії розвитку демократії. Клісфен, афінський політик, впровадив серію реформ, які заклали основи для подальшого розвитку афінської демократії. Ці реформи були спрямовані на розширення участі громадян в управлінні державою і зменшення впливу аристократичних родів. Афіни та їхні околиці були поділені на деми (місцеві громади). Кожен громадянин був зареєстрований у певному демі, що визначало його політичні права та обов'язки. Цей поділ допоміг зменшити вплив аристократичних родів, які раніше контролювали великі території. Було створено 10 нових філ (племен) замість колишніх чотирьох. Кожна філа складалася з кількох демів, розташованих у різних частинах Аттики (місто, узбережжя, внутрішні райони). Такий поділ забезпечував більш рівномірне представництво різних регіонів і соціальних груп у державному управлінні.

Рада 400 була замінена на Рада 500 (Буле). Рада 500 була створена для підготовки питань, що розглядалися на Народних зборах (Екклесія). Вона стала важливим інститутом афінської демократії, сприяючи зміцненню демократичних принципів і ефективному функціонуванню держави. Забезпечувала рівне представництво громадян, підвищувала якість підготовки законопроектів і контролювала діяльність посадових осіб. Реформи Клісфена, що створили Раду 500, стали ключовим етапом у розвитку демократії в Афінах і мали значний вплив

на подальший розвиток демократичних інститутів у світі.

Геліея була найвищим судовим органом в Стародавніх Афінах, заснованим Клісфеном під час його реформ на початку VI століття до н.е. Складалася з 6000 присяжних (геліастів), обраних шляхом жеребкування з-поміж повноправних громадян Афін. Присяжні обиралися щорічно. Геліастами могли бути лише повноправні громадяни, які досягли 30 років. Для обрання потрібно було пройти перевірку на відповідність вимогам (докимасію). Геліея розглядала широкий спектр справ, включаючи кримінальні, цивільні та адміністративні. Вона мала юрисдикцію над справами про державну зраду, зловживання владою, корупцію, а також суперечки між громадянами.

Геліея забезпечувала доступність правосуддя для всіх громадян Афін, незалежно від їхнього соціального стану. Вона грала важливу роль у захисті прав громадян і забезпеченні справедливості.

Спарта, одне з найвідоміших міст-держав Давньої Греції, славилася своєю військовою міццю, аскетичним способом життя та консервативними традиціями. Основана на південному заході Пелопоннесу, Спарта здобула велику славу завдяки своїм воїнам та системі виховання. Спарта була олігархічною державою, де влада перебувала у руках еліти, що складалася з двох королів (один з них був воєначальником) та Ради старших (Герусія), яку складали представники найвпливовіших родин. Повна влада належала цій еліті, і демократичних інститутів, як в Афінах, у Спарти практично не було.

Спарта мала строгу соціальну ієрархію. Найвищий клас складали спартанці, які були воїнами-землевласниками і мали повні політичні права. Далі йшли періоки, недосягаючі політичної влади, але відігравали важливу роль у військових справах та економіці міста. Найнижчий клас складали гелоти – невольники, які обробляли землю та служили війську.

Військова сила була основним джерелом слави Спарти. Спартанські воїни, відомі як гопліти, були одними з найвідоміших та найкращо підготовлених воїнів Давньої Греції. Їхня тренувальна програма була надзвичайно суворою, і вони віддавали перевагу воєнним навикам та фізичній витривалості.

Хоча Спарта не мала такого впливу на грецьку культуру, як Афіни, її воєнна міць та військові традиції стали прикладом для інших грецьких міст-держав. Спарта була важливим гравцем у грецькій політиці та війнах, особливо під час перських воєн та пелопонеської війни.

В Стародавньому Римі не було парламенту в сучасному розумінні цього слова, проте існували політичні інститути, які виконували законодавчі, виконавчі та судові функції. Найважливішими з них були Сенат, Народні збори (коміції) та магістратури. Ці органи мали вирішальне значення в управлінні Римською республікою та частково в Римській імперії.

Від давніх часів головним, а саме важливим державним органом в Римі був Сенат. У період імперії сенат беззаперечно схвалював волю цезаря. Сенаторами не могли бути вільновідпущениками, їх сини і особи, які вели неподібний спосіб життя. Перед тим як вступити до Сенату, сенатори приносили присягу, в якій клялися всевишнім богам не завдавати нещастя співгромадянам. Головними повноваженнями сенату: фінансова діяльність, міжнародні відносини, нагляд за дотриманням відправлення релігійних культів, військово-організаційне управління, управління римськими провінціями. Вирішувалися багато військових питань: оголошення війни, набирав армію, призначав головних воєначальників, визначав розмір контрибуції, нагороджував і засуджував полководців, укладав мир. Спочатку Сенат складався з 300 членів, переважно з патриціанських родів. З часом кількість сенаторів збільшувалася, і до нього почали входити плебеї та інші видатні громадяни. Сенатори обиралися з колишніх магістратів (консулів, преторів, еділів тощо) і обіймали свою посаду довічно. Сенат грав важливу роль у формуванні законодавства, що забезпечувало стабільність і безперервність правової системи Риму. Завдяки своєму впливу Сенат міг контролювати діяльність магістратів, що допомагало підтримувати політичну стабільність і запобігати узурпації влади [11, 102 с.].

Народні збори (коміції) у Стародавньому Римі були важливими політичними інститутами, що виконували законодавчі, виборчі та судові функції. Існувало кілька типів народних зборів, кожен з яких мав свої особливості та

повноваження. Найстаріша форма народних зборів, що походила з царського періоду Риму. Складалася з 30 курій (родових об'єднань), кожна з яких представляла певну кількість родин. Спочатку мала великі повноваження, включаючи вибір царя та ухвалення законів. В період республіки її роль була значно обмежена, виконувала переважно формальні та релігійні функції, наприклад, ратифікацію волі та прийняття в ряди громадян. Головними функціями були вибір вищих магістратів (консулів, преторів, цензорів), затверджували закони, приймали рішення щодо війни і миру, розглядали апеляції у кримінальних справах.

Народні збори мали право приймати закони, які пропонували магістрати або народні трибуни. Це забезпечувало участь громадян у законодавчому процесі. Народні збори забезпечували участь громадян у політичному житті Риму, хоча вплив багатих та знатних родин був значним. Це допомагало підтримувати баланс між різними соціальними верствами та запобігати узурпації влади.

Наступний етап розвитку парламентаризму – середньовіччя. Почався розвиток парламентаризму з Англії, який відбувався протягом століть і був складним процесом, який відображав політичні, соціальні та культурні зміни в країні. Сучасний Вестмінстерський парламент є одним з найважливіших установ у світі, що відіграє ключову роль у функціонуванні британської демократії.

У середньовіччі розвиток парламентаризму в Англії був поступовим і еволюційним процесом, який формувався через взаємодію монархії, шляхти та інших станів суспільства.

Першим ключовим аспектом розвитку парламентаризму в Англії «Магна Карт» - угода, яка було укладена в 1215 році між королем Іоанном Безземельним та його васалами, яка вперше обмежувала владу монарха та гарантувала деякі права васалам. Основною метою Магни Карти було обмеження влади монарха та гарантування прав та свобод його підданих. Хоча багато положень Магни Карти було змінено або відкликано протягом наступних століть, вона залишається символом боротьби за права та свободи людини, а її принципи стали основою для подальшого розвитку парламентаризму та правової системи Англії.

Наступна значна подія – парламент Едварда I (XII століття). Під Едвардом I було відомо про перші згадки про парламентські збори, відомі як "мод парламенти". Ці збори склалися з духовенства, шляхти та інших представників, які збиралися разом для консультацій з королем та прийняття важливих рішень. Едвард I використовував парламентські збори для збору податків та затвердження законів. Ці збори відігравали важливу роль у створенні законів та встановленні фінансової політики королівства. Відбулося формування двопалатного парламенту, який складався з Палати Лордів та Палати Громад. Це відображало поділ суспільства та становище різних класів у парламенті.

У середньовічній Франції розвиток парламентаризму пройшов через кілька ключових етапів, які відображали зростання політичних інституцій та зміну відносин між монархією та суспільством. Основним інститутом, який відіграв важливу роль у цьому процесі, були Генеральні штати. Генеральні штати вперше були скликані у 1302 році королем Філіпом IV Красивим. Це були збори представників трьох станів: духовенства, дворянства та третього стану (міщан). Генеральні штати не скликалися регулярно, і їх вплив на державні справи був обмеженим. Вони збиралися за ініціативою короля, переважно коли монарх потребував підтримки або схвалення нових податків. Під час Столітньої війни між Англією та Францією Генеральні штати відігравали важливу роль у підтримці французької монархії. Вони схвалювали податки на фінансування війни та обговорювали важливі питання національної безпеки. Після смерті Карла IV в 1328 році у Франції виникла династична криза, що призвела до боротьби за владу між різними фракціями. Це послабило монархію і підвищило роль Генеральних штатів у політичному житті.

Розвиток парламентаризму в середньовічній Іспанії був важливим етапом у формуванні представницьких інституцій та обмеженні абсолютної влади монархів. Кортеси Леону, Кастилії, Арагона, Наварри і Валенсії стали попередниками сучасних парламентських систем, закладаючи основи для подальшого розвитку демократії і верховенства права в Іспанії та інших європейських країнах. Кортеси відігравали важливу роль у обмеженні абсолютної

влади монарха. Вони затверджували нові податки і закони, що вимагало згоди представників станів. Різні королівства Іспанії мали свої власні кортеси з різними традиціями і повноваженнями.

Кортеси склалися з представників трьох основних станів: духовенства, дворянства і містян. Це забезпечувало широке представництво інтересів різних груп суспільства, мали переважно консультативну роль. Вони затверджували податки, закони і надавали поради королю, але не мали прямої виконавчої влади.

Розвиток парламентаризму в Німеччині та Італії в середньовічний період був складним і різноманітним. У Німеччині Імперський сейм та земські збори забезпечували представництво різних груп населення та обмежували владу імператора. В Італії комунальні республіки, такі як Флоренція, Венеція, Генуя та Мілан, розвивали унікальні форми самоврядування з виборними органами влади, що забезпечували баланс між різними політичними і соціальними групами. Ці інституції заклали основи для подальшого розвитку парламентаризму і демократичних принципів в Європі.

У період раннього Нового часу (XVI-XVII століття) парламентаризм в Англії пройшов через важливі та складні зміни, які визначили подальший хід історії країни. Парламент виступав у ролі захисника конституційних прав та свобод громадян. Наприклад, Петиційна харта (1628) встановлювала деякі права та обов'язки короля перед Парламентом.

Громадянська війна (1642-1651) між королем та Парламентом призвела до встановлення Республіки під керівництвом Олівера Кромвеля. Це стало періодом експериментів з парламентською демократією та утворення Парламенту без королівської влади. Після смерті Олівера Кромвеля в 1658 році було відновлено монархію під керівництвом Чарльза II. Парламент відновив свою роль у законодавчому процесі, але боротьба за владу між монархією та Парламентом тривала.

В 1688 році, внаслідок безкровного перевороту, який отримав назву "Глоріанська революція", король Яків II був змушений зректися престолу і втекти до Франції. Вільгельм III Оранський і його дружина Марія II, дочка Якова II, були

запрошені парламентом на англійський трон. Цей крок був сприйнятий як перемога протестантів та прихильників парламентаризму. У 1689 році Вільгельм III і Марія II підписали "Білль про права", який став основою для встановлення конституційної монархії в Англії. Білль про права обмежував повноваження монарха і визначав основні права парламенту, зокрема право на регулярне скликання, свободу слова в парламенті, заборону королівських указів без згоди парламенту, та право на справедливий суд.

Розвиток парламентаризму кінця XIX-XX століття складався з таких історичних подій як:

- Реформи в Англії: Поступові парламентські реформи (1832, 1867, 1884-1885), які розширювали виборче право і посилювали представництво.
- Французька революція (1789): Встановлення Революційного національного конвенту і пізніше формування Наполеонівського кодексу.
- Війна за незалежність США (1775-1783): Прийняття Конституції США (1787), що заснувала федеральну республіку з розподілом влади.
- Латиноамериканські незалежності: Багато країн Південної Америки отримали незалежність від Іспанії і Португалії, встановлюючи республіканські форми правління.

XX століття був динамічним і включав значні політичні зміни, війни, деколонізацію, становлення нових держав та поширення демократичних цінностей по всьому світу. Нижче наведені основні етапи та ключові події цього процесу.

Після Першої світової війни розпалися великі імперії (Російська, Німецька, Австро-Угорська, Османська), що призвело до утворення нових держав у Європі та на Близькому Сході. Багато з цих нових держав прийняли конституції, які встановлювали парламентарні системи.

У Німеччині після падіння кайзера була створена Веймарська республіка (1919–1933) з демократичною конституцією, яка закріпила систему парламентарної демократії. Проте політична нестабільність і економічні труднощі призвели до приходу до влади нацистів і встановлення диктатури. В

новоутворених державах, таких як Польща, Чехословаччина, Угорщина, Югославія, були створені парламенти, які намагалися утвердити демократичні принципи, хоча ці зусилля часто наштовхувалися на внутрішні та зовнішні виклики. В Італії та Німеччині демократичні інститути були знищені з приходом до влади фашистських та нацистських режимів, які встановили тоталітарні держави. Після Жовтневої революції 1917 року встановився більшовицький режим, що призвів до утворення Радянського Союзу, де був знищений парламентаризм і запроваджена однопартійна система.

Після Другої світової війни поразка фашистських і нацистських режимів призвела багато європейських країн реформувати свої політичні системи, прийнявши нові конституції, що встановлювали або зміцнювали парламентарні системи. Німеччина прийняла Боннську конституцію 1949 року, яка створила Федеративну Республіку Німеччину з парламентською системою. Після війни відбувся процес деколонізації, в результаті якого багато країн в Африці, Азії та Латинській Америці здобули незалежність і прийняли конституції, що встановлювали парламенти.

В умовах протистояння зі Східним блоком, країни Західної Європи і Північної Америки зміцнювали свої демократичні інститути, проводячи політичні та соціальні реформи. Вони також підтримували розвиток парламентаризму в інших частинах світу. Країни Східної Європи під радянським впливом запроваджували однопартійні системи з номінальними парламентами, що діяли під контролем комуністичних партій.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 році країни Східної Європи та колишні радянські республіки прийняли нові конституції, що закріплювали парламенти і демократичні принципи. Розширення Європейського Союзу сприяло зміцненню демократичних інститутів у нових країнах-членах. Європейський парламент, як частина структури ЄС, відіграв важливу роль у формуванні законодавчого процесу на європейському рівні.

Сучасний період розвитку парламентаризму продемонстрував як успіхи, так і нові виклики для демократичних систем. Успішні приклади демократичних

реформ в різних регіонах світу показують, що парламентаризм залишається важливим механізмом забезпечення представництва і участі громадян у політичному процесі. Однак сучасні виклики, такі як політична поляризація, глобалізація та технологічні зміни, вимагають адаптації і зміцнення демократичних інститутів для забезпечення їхньої стійкості і ефективності у нових умовах.

Після завершення апартеїду у Південній Африці в 1994 році було прийнято конституцію, що встановила демократичний парламент. Інші країни Африки, такі як Гана, Кенія, Нігерія, також проводили демократичні реформи, хоча вони стикалися з викликами у вигляді корупції, етнічних конфліктів та політичної нестабільності.

Розширення Європейського Союзу в 2004 і 2007 роках включало країни Центральної та Східної Європи, що сприяло утвердженню демократичних інститутів у цих державах. Європейський парламент набув більшої ваги у законодавчому процесі ЄС, сприяючи розвитку наднаціональної форми парламентаризму.

Події Арабської весни у 2010-2011 роках призвели до змін політичних режимів у низці країн Північної Африки та Близького Сходу. В Тунісі та Єгипті відбулися революції, що спонукали до встановлення нових конституцій і проведення демократичних виборів.

У ряді азійських країн продовжилися демократичні реформи. В Індії, Японії, Південній Кореї та Індонезії парламентарні системи зміцнювалися через проведення чесних виборів та підвищення участі громадян у політичному процесі. У М'янмі в 2011 році почалися політичні реформи, що привели до часткової демократизації та встановлення цивільного уряду в 2015 році.

Глобалізація та поширення інформаційних технологій вплинули на парламентаризм, надаючи громадянам нові можливості для участі в політичному процесі через соціальні медіа та онлайн-платформи. Паралельно з цим, виклики, пов'язані з фейковими новинами, кібербезпекою та втручанням у вибори, стали важливими питаннями для демократичних урядів.

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток парламентаризму є тривалим і складним процесом, що охоплює багато століть та різні етапи політичної еволюції в різних частинах світу. Він пройшов через численні виклики і трансформації, від античних витоків до сучасних демократичних систем. Парламентаризм залишається центральним елементом демократичних систем, забезпечуючи представництво інтересів громадян і контроль за виконавчою владою. Історія його розвитку свідчить про здатність адаптуватися до нових викликів і зберігати свої основні принципи. Майбутнє парламентаризму залежить від здатності демократичних держав відповідати на сучасні виклики і зміцнювати свої інститути, забезпечуючи їхню стійкість та ефективність у мінливому світі.

РОЗДІЛ 2

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Характеристика національної системи парламентаризму

Становлення парламентаризму в Україні є складним та постійно змінюючимся процесом, який відображає історичний шлях країни та боротьбу за демократію та права людини. Важливий етапом в історії формування державності та демократичних інститутів країни. Парламентаризм відображає принципи представництва, розділу влади та участі громадян у прийнятті важливих політичних рішень. Історія України відзначена рядом важливих етапів, які вплинули на розвиток парламентаризму в країні.

Питання розвитку парламентаризму в Україні набуває велике значення для суспільства. Після тривалого перебування в межах Радянського союзу, який функціонував під централізованою формою правління і продовжував функціонувати в період президенства Л. Кучми, на сучасному етапі правління приділяє уваги демократична форма правління. Також, тема розподілу влади вважається головною для нашої країни.

Український парламентаризм має велике історичне підґрунтя, що дає змогу говорити про його традиції розвитку саме розвитку парламентаризму в Україні, а саме утвердження інститутів демократії, системи розподілу влади, наявність представництва громадян в органах влади. Внутрішній потенціал парламентаризму в Україні ще не цілком розвинений, а саме: інтеграція населення та управлінський прошарків у загальній мережі правил і звичок; зміцнення політичних систем за допомогою мобілізації населення на підтримку нових інститутів. Для цього потрібно зробити внесок у напрям формування в суспільстві політичної культури, щоб населення ставилось до представницьких органів з довірою та розуміло свою відповідальність за якість влади.

Розвиток парламентаризму в Україні передбачає такі етапи:

- на мікрорівні – вдосконалення всієї політичної системи, підготовка всіх її інститутів до парламентаризму;
- має завершитися становлення парламенту для його адекватного сприйняття самою системою;
- серйозні зміни мають відбуватися в суспільній свідомості, політичній і правовій культурі суспільства, коли населення за всіма недоліками парламентаризму усвідомлюватиме необхідність його функціонування в політичній системі як найважливішого каналу впливу на дії влади.

Пріоритетною рисою українського парламентаризму як органу законодавчої влади є його виключність, універсальність в системі органів державної влади, що зумовлено унітарним характером держави, його внутрішньою структурою та ін.

Загальнонаціональним представницьким органом державної влади України являється Верховна Рада. За Конституцією України 1996 рік, Верховна Рада остаточно втратила колишній статус найвищого органу державної влади та вперше набула всіх основних рис Парламенту України – єдиного, загальнонаціонального, представницького, колегіального, виборчого, однопалатного, постійно діючого органу законодавчої влади України.

Основні функції Верховної Ради України, які забезпечують реалізацію парламентської демократії, включають:

1. Законодавча функція: Верховна Рада приймає закони, які визначають правила та норми, що регулюють життя суспільства. Це включає прийняття нових законів, зміни до існуючого законодавства та скасування застарілих законів.

2. Представницька функція: Верховна Рада виступає представником інтересів громадян України та забезпечує їхню участь у прийнятті важливих рішень. Депутати обрані громадянами через виборчий процес, що дає можливість виражати думку народу через своїх обраних представників.

3. Контрольна функція: Верховна Рада здійснює контроль за діяльністю уряду та інших органів влади. Це включає контроль за виконанням законів, розгляд звітів уряду та міністерств, інтерпеляції, парламентське розслідування тощо.

4. Бюджетна функція: Верховна Рада затверджує державний бюджет та контролює його виконання. Це включає прийняття бюджетних законів, розгляд бюджетних питань та відповідальність за ефективне використання бюджетних коштів.

5. Політична функція: Верховна Рада виступає ареною для політичних дебатів, обговорення різних поглядів та підходів до вирішення проблем країни. Це важливий аспект демократичного процесу, який сприяє розвитку плюралізму та вільного обміну ідеями.

6. Освітня та інформаційна функція: Верховна Рада надає інформацію громадянам про свою діяльність, процеси та рішення, що приймаються. Це включає публікацію законопроектів, протоколів засідань, інформаційні матеріали та інші джерела.

Ці функції допомагають забезпечити реалізацію парламентської демократії в Україні, забезпечуючи рівновагу між різними гілками влади, захищаючи права та інтереси громадян та забезпечуючи ефективне функціонування держави.

Верховна Рада України є виразником влади народу та виконує функції законодавчої влади від імені громадян. Вона обирається громадянами за допомогою виборчого процесу та діє на основі принципів демократії та прав людини. Забезпечує прозорість своєї діяльності, що означає доступність інформації про законопроекти, рішення, засідання та інші аспекти своєї роботи для громадськості та ЗМІ. Відображає інтереси та погляди різних соціальних груп та територій країни, які вибирають своїх представників через виборчий процес.

Рішення у Верховній Раді приймаються більшістю голосів, що сприяє розвитку демократичного рішення проблем та уникненню одноосібних рішень. Верховна Рада здійснює законодавчу функцію, в той час як виконавча влада, представлена урядом, виконує закони, прийняті Радою. Здійснює парламентський контроль за діяльністю уряду та інших органів влади шляхом обговорення звітів, інтерпеляцій, запитів, комітетських слухань та інших механізмів. Верховна Рада має діяти незалежно від впливу зовнішніх сил та інших органів влади, забезпечуючи своє право на самостійне прийняття рішень.

Ці принципи допомагають забезпечити ефективне функціонування Верховної Ради як законодавчого органу та гарантують захист демократичних цінностей та прав громадян України.

Сьогодні парламентаризм в Україні стикається з рядом викликів, які впливають на роботу Верховної Ради:

1. Корупція та недостатня прозорість: Проблеми з корупцією та недостатня прозорість в роботі уряду та державних інституцій ускладнюють роботу Верховної Ради та можуть порушувати довіру громадян до парламентської системи.

2. Політичні розділи: Роздільність політичних сил та фракцій може призвести до політичних блокад у Верховній Раді, утруднюючи прийняття рішень та реформ.

3. Недостатній рівень ефективності: Часто відзначається недостатній рівень ефективності Верховної Ради, пов'язаний з відсутністю консенсусу серед депутатів, частими змінами уряду та політичними кризами.

4. Воєнний конфлікт на сході України: Війна на сході України та окупація багатьох міст ускладнюють роботу Верховної Ради та створюють додаткові виклики для держави в цілому, такі як безпека, гуманітарна ситуація та економічне відновлення.

6. Потреба у реформах: Україні потрібні широкомасштабні реформи в таких сферах, як правоохоронна система, судова система, антикорупційні заходи та економічні трансформації. Верховна Рада повинна бути локомотивом у процесі реформування цих сфер.

7. Низька довіра громадян: Низький рівень довіри громадян до політичних інститутів, включаючи Верховну Раду, ускладнює виконання їхніх функцій та може створювати легітимність для опозиційних сил та популістських рухів.

Ці виклики потребують відповідного управління та реформ, щоб забезпечити ефективність та легітимність парламентської системи в Україні.

Взаємодія між Верховною Радою та іншими гілками влади в Україні відіграє ключову роль у демократичному функціонуванні держави та забезпеченні

розділу влади. Цей процес забезпечує баланс і взаємодію між законодавчою, виконавчою та судовою владами, що є фундаментальною складовою демократичного управління. Взаємодія між цими гілками влади ґрунтується на принципах взаємоконтролю, взаємодії та взаєморозуміння, що дозволяє забезпечити ефективність та легітимність прийнятих рішень, а також дотримання прав та свобод громадян. У цьому контексті важливо розглянути різноманітні механізми та інструменти, які використовуються для забезпечення взаємодії між різними гілками влади, а також визначити їхню роль у створенні ефективної та демократичної системи управління.

Взаємодія між Верховною Радою та іншими гілками влади в Україні забезпечується за допомогою таких механізмів:

- Парламентський контроль: Верховна Рада здійснює контроль за діяльністю уряду та інших органів виконавчої влади через проведення допитів, інтерпеляцій, голосувань недовіри, парламентських розслідувань та прийняття рішень з питань політики та діяльності виконавчої влади.
- Ухвалення законів: Верховна Рада є законодавчим органом, який приймає закони, що визначають правила та норми для всіх інших гілок влади. Закони, прийняті Верховною Радою, зобов'язують уряд та інші органи виконавчої влади їх виконувати.
- Парламентські комітети: У Верховній Раді діють фахові комітети, які вивчають питання з різних сфер державного життя та підготовляють законопроекти, звіти та рекомендації для розгляду Верховною Радою.
- Парламентські слухання: Верховна Рада може проводити парламентські слухання з різних питань, в яких можуть брати участь представники уряду, експерти та громадськість. Це дозволяє отримати різноманітні точки зору на проблеми та знайти шляхи їх вирішення.
- Підготовка та обговорення бюджету: Верховна Рада має важливу роль у прийнятті державного бюджету та контролю за його виконанням. Парламентські обговорення та затвердження бюджету здійснюються з урахуванням пропозицій уряду та фінансових можливостей держави.

- Міжпарламентські зв'язки: Верховна Рада співпрацює з парламентами інших країн через міжпарламентські зв'язки та міжнародні організації, що сприяє обміну досвідом та встановленню міжнародних стандартів демократії.

Ці механізми забезпечують ефективну взаємодію між Верховною Радою та іншими гілками влади в Україні та сприяють розвитку демократичного процесу в країні.

Парламентаризм, як одна з основних форм демократії, відіграє важливу роль у політичному та соціальному житті будь-якої країни, включаючи Україну. Верховна Рада України, як законодавчий орган, є ключовим установчим елементом парламентської системи країни, відповідальним за прийняття законів та контроль за діяльністю виконавчої влади. Проте, сучасний стан парламентаризму в Україні відзначається як досягненнями, так і викликами.

Останнім часом спостерігається певний прогрес у вдосконаленні парламентської системи. Незважаючи на складнощі та виклики, сучасний стан парламентаризму в Україні відзначається певними позитивними зрушеннями. Наприклад, активізація парламентського контролю, підвищення рівня відкритості та прозорості діяльності Верховної Ради. Проте, існують серйозні виклики, такі як корупція, вплив олігархів, політичні блокади, недостатній рівень довіри громадян до парламенту та низька ефективність роботи Верховної Ради. Зростає усвідомлення необхідності реформування парламентської системи для підвищення її ефективності та легітимності. Ці реформи можуть включати зміни в політичному процесі, більшу відповідальність перед громадянами, підвищення ролі опозиції та громадськості.

Важливою складовою розвитку парламентаризму є співпраця з міжнародними організаціями та партнерами з метою впровадження міжнародних стандартів та найкращих практик у демократичному управлінні.

Зміцнення стабільності та довіри громадян до парламентської системи в Україні є важливим завданням. Це може бути досягнуто шляхом підвищення ефективності роботи парламенту та відповідальності перед виборцями.

Загалом, подальший розвиток парламентаризму в Україні потребує комплексного підходу та активної участі всіх зацікавлених сторін. Це важливий елемент будівництва демократичного суспільства та забезпечення стабільності та процвітання країни.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасний стан парламентаризму в Україні відображає як досягнення, так і виклики перед демократичним розвитком країни. Незважаючи на позитивні зрушення у напрямку підвищення прозорості, відкритості та ефективності роботи парламенту, існують серйозні виклики, такі як корупція, вплив олігархів та недостатня довіра громадян до парламентської системи. Для подальшого розвитку парламентаризму в Україні необхідні комплексні реформи, спрямовані на підвищення ефективності роботи парламенту, зміцнення контролю за владою, боротьбу з корупцією та впливом олігархії, а також забезпечення більшої відповідальності перед громадянами. Важливим є також зміцнення міжнародної співпраці та підтримки з боку міжнародних партнерів у впровадженні демократичних реформ. Подальший розвиток парламентаризму в Україні буде сприяти побудові стабільного, відкритого та демократичного суспільства, що забезпечить зростання довіри громадян до державних інститутів та сприятиме загальному процвітання країни.

2.2. Шляхи розвитку парламентаризму в Україні

У сучасному світі парламентаризм виступає ключовим механізмом реалізації народовладдя, надаючи можливість громадянам безпосередньо впливати на процеси прийняття рішень через обраних представників.

В Україні процес становлення парламентаризму має свою унікальну історію та особливості. Починаючи з здобуття незалежності у 1991 році, Україна поступово розвивала власну систему парламентської демократії, долаючи численні виклики та труднощі. Верховна Рада України як найвищий законодавчий

орган відіграє центральну роль у цьому процесі, забезпечуючи прийняття законів, контроль за виконавчою владою та представництво інтересів громадян.

Незважаючи на певні досягнення, сучасний стан парламентаризму в Україні все ще потребує значних реформ і вдосконалень. Важливими аспектами цього процесу є підвищення прозорості та відкритості діяльності парламенту, боротьба з корупцією, зміцнення механізмів контролю за виконавчою владою та залучення громадянського суспільства до політичного життя.

Шляхи розвитку парламентаризму в Україні охоплюють комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення законодавчого процесу, підвищення ефективності парламентської діяльності та зміцнення демократичних принципів. Ключові напрямки розвитку включають:

1. Підвищення прозорості та відкритості

- Впровадження електронного урядування

Сучасні інформаційні технології мають потенціал значно покращити доступ громадян до інформації про діяльність Верховної Ради, підвищити прозорість ухвалення рішень та сприяти більш активній участі громадськості у політичному процесі. Основні заходи у цьому напрямку включають:

- Онлайн-трансляції засідань:

1. Трансляція засідань: Всі засідання парламенту та його комітетів повинні транслюватися онлайн у режимі реального часу. Це забезпечить максимальну прозорість процесу ухвалення рішень, дозволяючи громадянам слідкувати за діяльністю своїх представників.

2. Архів відеоматеріалів: Створення та підтримка архіву відеозаписів засідань, доступного для громадян, дозволить переглядати минулі засідання в будь-який час, що сприятиме підвищенню довіри до парламенту.

- Електронні петиції:

1. Платформа для подання петицій: Запровадження офіційної платформи, де громадяни можуть подавати електронні петиції. Ця платформа повинна бути зручною та доступною для користувачів.

2. Процедура розгляду петицій: Встановлення чіткої процедури розгляду петицій, що набрали необхідну кількість підписів. Верховна Рада має розглядати ці петиції в установлені терміни, забезпечуючи зворотний зв'язок з ініціаторами.

Збільшення публічних слухань

Активне залучення громадськості до обговорення законопроектів та політичних рішень є важливим кроком для підвищення відкритості та прозорості діяльності парламенту. Це включає:

Організація громадських слухань:

1. Відкриті громадські слухання: Проведення регулярних відкритих громадських слухань по ключових законопроектах, на яких можуть виступати громадяни, експерти та представники громадських організацій. Це забезпечить широку участь у законодавчому процесі та врахування різних точок зору.

2. Анонсування та доступ: Попереднє анонсування слухань через офіційний вебсайт Верховної Ради та соціальні мережі, а також забезпечення доступу до матеріалів слухань для всіх зацікавлених осіб.

Залучення експертів:

1. Постійне залучення незалежних експертів: Верховна Рада має активно залучати до роботи над законопроектами незалежних експертів та науковців, що сприятиме підвищенню якості законодавчих ініціатив.

2. Консультативні ради та робочі групи: Створення консультативних рад та робочих груп при парламентських комітетах, до складу яких входитимуть представники академічної спільноти, громадських організацій та бізнесу. Це забезпечить всебічний аналіз та обговорення законопроектів на всіх етапах їх підготовки.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню прозорості та відкритості діяльності Верховної Ради України, залученню громадян до процесу ухвалення рішень та зміцненню довіри до парламенту.

2. Боротьба з корупцією та впливом олігархів

Посилення антикорупційного законодавства

Для ефективної боротьби з корупцією необхідно не лише приймати відповідні закони, але й забезпечувати їх реальне виконання та контроль. Основні напрями включають:

Антикорупційні програми:

1. Впровадження антикорупційних програм: Розробка та впровадження комплексних антикорупційних програм, які охоплюють всі рівні державного управління. Ці програми мають містити конкретні заходи, терміни їх виконання та відповідальних осіб.

2. Моніторинг виконання: Запровадження системи постійного моніторингу та оцінки виконання антикорупційних програм з боку незалежних організацій та громадськості. Регулярні звіти про виконання програм мають бути доступні громадянам.

Система декларування доходів:

1. Прозорість фінансових декларацій: Всі державні службовці повинні подавати фінансові декларації, які будуть доступні для громадськості. Це допоможе виявляти можливі конфлікти інтересів та незаконні доходи.

2. Незалежна перевірка: Проведення незалежної перевірки фінансових декларацій, зокрема, з боку Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). За необхідності, залучення до перевірки міжнародних експертів.

Забезпечення незалежності антикорупційних органів

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Вищий антикорупційний суд України:

Захист від політичного впливу:

1. Законодавчі гарантії незалежності: Внесення змін до законодавства для забезпечення повної незалежності антикорупційних органів від політичного впливу. Це може включати зміни до процедури призначення та звільнення керівників цих органів, які мають відбуватися виключно на конкурсній основі.

2. Інституційна незалежність: Забезпечення чіткої розмежованості повноважень між різними антикорупційними органами та уникнення дублювання функцій, що сприятиме їх ефективній роботі та взаємодії.

Фінансова та кадрова підтримка:

1. Належне фінансування: Гарантування стабільного та адекватного фінансування антикорупційних органів, щоб вони могли виконувати свої функції на високому рівні. Це включає як забезпечення матеріально-технічної бази, так і гідне фінансове забезпечення співробітників.

2. Підбір кваліфікованих кадрів: Проведення відкритих конкурсів на зайняття посад в антикорупційних органах, де основним критерієм буде професійність та доброчесність кандидатів. Забезпечення постійного підвищення кваліфікації співробітників через тренінги та навчання.

Антикорупційна культура:

1. Просвітницькі кампанії: Проведення масштабних інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадян про негативні наслідки корупції та методи її запобігання.

2. Співпраця з громадськістю: Активне залучення громадських організацій та міжнародних партнерів до процесу боротьби з корупцією. Це сприятиме створенню широкого громадського контролю та підвищенню довіри до антикорупційних заходів.

3. Реформування законодавчого процесу

Удосконалення регламенту Верховної Ради

Реформування регламенту Верховної Ради України є ключовим елементом для підвищення ефективності законодавчого процесу. Основні напрями включають:

Обмеження кількості законопроектів:

1. Чіткі критерії для внесення законопроектів: Встановлення чітких критеріїв для внесення законопроектів, щоб уникнути перевантаження парламенту неякісними та неактуальними законодавчими ініціативами. Це може включати попередню оцінку економічних, соціальних та правових наслідків запропонованих законів.

2. Процедура відбору пріоритетних законопроектів: Впровадження процедури, за якою законопроекти будуть відбиратися та пріоритизуватися для

розгляду. Це дозволить зосередитися на найважливіших законодавчих ініціативах, які мають найбільший вплив на суспільство та державу.

Пріоритетність розгляду:

1. Планування законодавчої роботи: Запровадження системи планування законодавчої роботи, що включає визначення пріоритетних напрямків та чітке планування розгляду важливих законопроектів. Це дозволить забезпечити більш ефективну та злагоджену роботу парламенту.

2. Сприяння стратегічному законодавству: Фокусування на стратегічно важливих законах, які мають довгострокові позитивні наслідки для розвитку країни. Це може включати реформаторські законодавчі ініціативи у сферах економіки, соціальної політики, охорони здоров'я тощо.

Зміцнення парламентських комітетів

Парламентські комітети відіграють важливу роль у підготовці законопроектів та контролі за їх виконанням. Підвищення їхньої ефективності є одним з основних завдань реформування законодавчого процесу.

Підвищення професійності:

1. Залучення фахівців: Залучення до роботи комітетів висококваліфікованих фахівців з відповідних галузей, які мають необхідні знання та досвід для оцінки та вдосконалення законопроектів. Це може включати співпрацю з науковими установами, експертними групами та міжнародними організаціями.

2. Навчання членів комітетів: Організація регулярних навчальних програм для членів комітетів, що дозволить підвищити їхню кваліфікацію та знання в конкретних галузях. Це сприятиме більш професійному підходу до підготовки та розгляду законопроектів.

Моніторинг виконання законів:

1. Система моніторингу: Введення ефективної системи моніторингу виконання прийнятих законів, що дозволить відслідковувати їхню імплементацію та оцінювати результати. Комітети повинні регулярно звітувати про стан виконання законів та виявляти проблеми, що виникають у процесі їх реалізації.

2. Регулярне звітування: Зобов'язання комітетів регулярно звітувати перед парламентом та громадськістю про результати моніторингу виконання законів. Це підвищить прозорість діяльності комітетів та дозволить вчасно реагувати на недоліки у виконанні законодавства.

Додаткові заходи для підвищення ефективності законодавчого процесу

Покращення координації між гілками влади:

1. Регулярні зустрічі: Запровадження регулярних зустрічей між представниками парламенту, уряду та президента для обговорення ключових законодавчих ініціатив та узгодження пріоритетів.

2. Меморандуми про співпрацю: Підписання меморандумів про співпрацю між різними гілками влади для забезпечення координації та спільного планування законодавчої діяльності.

Залучення громадськості:

1. Консультації з громадськістю: Проведення широких консультацій з громадськістю та зацікавленими сторонами на всіх етапах підготовки законопроектів. Це дозволить враховувати інтереси різних груп населення та підвищить якість законодавчих ініціатив.

2. Платформи для обговорення: Створення онлайн-платформ для обговорення законопроектів, де громадяни зможуть висловлювати свої пропозиції та зауваження. Це сприятиме більш відкритому та інклюзивному законодавчому процесу.

4. Підвищення ефективності парламентської діяльності

Освіта та професійний розвиток депутатів

Для забезпечення високого рівня професійної компетентності народних депутатів та їхніх помічників необхідно впроваджувати комплексні програми підвищення кваліфікації. Основні напрями включають:

Тренінги та семінари:

1. Регулярні освітні заходи: Організація постійних тренінгів, семінарів та майстер-класів для народних депутатів та їхніх помічників. Тематика заходів

може охоплювати законодавство, економіку, міжнародні відносини, державне управління, права людини та інші актуальні питання.

2. Професійні модулі: Впровадження професійних модулів, що передбачають детальне вивчення певних аспектів роботи депутата, таких як підготовка законопроектів, аналіз економічної політики, взаємодія з виборцями та громадськістю.

Обмін досвідом:

1. Поїздки та стажування: Організація міжнародних поїздок та стажувань для народних депутатів у парламентах інших країн. Це сприятиме обміну досвідом та запозиченню найкращих практик у сфері законодавчої діяльності.

2. Партнерські програми: Запровадження партнерських програм з міжнародними парламентськими установами, що дозволить українським депутатам брати участь у спільних заходах, конференціях та дослідницьких проектах.

Оптимізація роботи апарату Верховної Ради

Для підвищення ефективності внутрішньої роботи парламенту необхідно вдосконалити організаційні структури та процедури.

Цифровізація процесів:

1. Електронні системи управління документообігом: Впровадження сучасних електронних систем управління документообігом, що дозволить скоротити час на обробку документів та забезпечити їхню доступність у реальному часі. Це включає створення електронних архівів та баз даних.

2. Електронне голосування: Запровадження систем електронного голосування для підвищення оперативності та прозорості процесу прийняття рішень. Система повинна забезпечувати надійний захист від зловживань та технічних помилок.

Кадрова реформа:

1. Підвищення професійного рівня працівників: Проведення кадрової реформи апарату Верховної Ради з метою підвищення кваліфікації та

професійного рівня працівників. Це може включати навчальні програми, тренінги та атестації.

2. Вдосконалення системи відбору кадрів: Запровадження конкурсних процедур для відбору нових працівників апарату, що дозволить залучати висококваліфікованих спеціалістів. Важливими критеріями мають бути професійні навички, досвід роботи та добросовісність.

3. Мотиваційні програми: Розробка мотиваційних програм для працівників апарату, що включають як матеріальні стимули, так і можливості для кар'єрного зростання та професійного розвитку.

Вдосконалення комунікацій та координації

Внутрішні комунікації:

1. Засоби внутрішньої комунікації: Впровадження сучасних засобів внутрішньої комунікації, таких як внутрішні портали, чати, відеоконференції, що забезпечить швидкий та ефективний обмін інформацією між депутатами та працівниками апарату.

2. Комунікаційні тренінги: Проведення тренінгів з комунікативних навичок для депутатів та працівників апарату, що сприятиме підвищенню ефективності їхньої роботи та взаємодії.

Зовнішні комунікації:

1. Взаємодія з громадськістю: Вдосконалення механізмів взаємодії з громадськістю, зокрема через проведення публічних консультацій, слухань та регулярних звітів про діяльність Верховної Ради.

2. Прес-служба та медіа-центр: Створення ефективної прес-служби та медіа-центру, які будуть відповідати за інформаційне забезпечення діяльності парламенту, оперативне інформування громадськості та підтримку зв'язків з медіа.

5. Залучення громадянського суспільства

Розширення участі громадськості

Залучення громадянського суспільства до обговорення та розробки законодавчих ініціатив є ключовим елементом розвитку демократичних процесів і підвищення ефективності парламентської діяльності. Основні заходи включають:

Громадські консультації:

1. Регулярні консультації: Проведення систематичних громадських консультацій перед прийняттям важливих законопроектів. Це включає організацію обговорень як у традиційних форматах (зустрічі, круглі столи), так і через онлайн-платформи для залучення ширшого кола учасників.

2. Залучення різних груп: Залучення представників різних суспільних груп, включаючи молодь, жінок, національні меншини, підприємців та інші, для забезпечення багатостороннього підходу до обговорення законодавчих ініціатив.

Форуми та конференції:

1. Тематичні форуми: Організація тематичних форумів та конференцій, де громадськість, експерти та депутати можуть обговорювати актуальні проблеми та пропонувати свої рішення. Це сприяє формуванню колективного бачення та кращому розумінню різних точок зору.

2. Публічні слухання: Проведення публічних слухань, на яких громадяни можуть висловлювати свої думки та пропозиції щодо законопроектів та інших політичних ініціатив.

Підтримка громадських ініціатив

Підтримка громадських організацій та їхньої взаємодії з парламентом є важливою умовою для активного залучення громадянського суспільства до демократичних процесів.

Фінансова підтримка:

1. Грантова підтримка: Забезпечення грантової підтримки для громадських організацій, що працюють у сфері демократичного розвитку, правозахисту та контролю за діяльністю влади. Це включає створення спеціальних фондів, які надаватимуть фінансову допомогу для реалізації проєктів, спрямованих на покращення парламентської демократії.

2. Програми співфінансування: Впровадження програм співфінансування, де держава спільно з міжнародними партнерами та приватними донорами підтримуватиме діяльність громадських організацій.

Інформаційна підтримка:

1. Доступ до інформаційних ресурсів: Надання громадським організаціям доступу до необхідних інформаційних ресурсів, таких як статистичні дані, аналітичні матеріали та законодавчі документи. Це може включати створення онлайн-платформ для спільного користування.

2. Консультаційна підтримка: Організація консультацій для громадських організацій з питань правових аспектів, управління проєктами та стратегічного планування. Це може здійснюватися через спеціалізовані центри підтримки громадських ініціатив.

Посилення взаємодії з громадянським суспільством

Платформи для діалогу:

1. Створення постійно діючих платформ для діалогу між парламентом та громадянським суспільством: Це можуть бути спільні ради, комітети чи робочі групи, які забезпечуватимуть постійний обмін інформацією та співпрацю.

2. Інтерактивні онлайн-платформи: Використання сучасних інформаційних технологій для створення інтерактивних платформ, де громадяни можуть залишати свої пропозиції, коментарі та брати участь в обговореннях в режимі реального часу.

Звітування та підзвітність:

1. Регулярні звіти: Запровадження практики регулярного звітування парламенту перед громадськістю щодо виконання своїх функцій та прийнятих рішень.

2. Залучення громадян до моніторингу: Створення механізмів, які дозволять громадянам брати участь у моніторингу діяльності парламенту та оцінюванні ефективності його роботи.

Запровадження цих заходів сприятиме посиленню ролі громадянського суспільства у прийнятті політичних рішень, підвищенню прозорості та

підзвітності парламентської діяльності, а також розвитку демократичних процесів в Україні.

Залучення громадянського суспільства до процесу ухвалення рішень є невід'ємною частиною демократичного розвитку України. Активна участь громадян у діяльності Верховної Ради сприяє підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності парламентської роботи. Реалізація систематичних громадських консультацій, організація тематичних форумів та конференцій, а також підтримка громадських ініціатив забезпечують багатосторонній підхід до обговорення законодавчих ініціатив.

Забезпечення фінансової та інформаційної підтримки громадських організацій дозволяє їм активніше брати участь у процесі прийняття політичних рішень, контролювати діяльність влади та сприяти розвитку парламентської демократії. Важливо, щоб громадські організації мали доступ до необхідних ресурсів і могли отримувати консультаційну підтримку з правових та управлінських питань.

Постійний діалог між парламентом та громадянським суспільством, організований через створення спеціальних платформ для співпраці та інтерактивних онлайн-ресурсів, сприяє формуванню довіри та взаєморозуміння між владою та громадянами. Впровадження механізмів звітування та залучення громадян до моніторингу діяльності Верховної Ради дозволяє забезпечити підзвітність та підвищити ефективність її роботи.

Отже, активне залучення громадянського суспільства до парламентських процесів є ключовим елементом для розвитку демократичних інституцій в Україні. Це не лише підвищує якість прийнятих рішень, але й сприяє зміцненню демократичних цінностей, довіри громадян до державних інституцій та побудові прозорої і відповідальної політичної системи.

ВИСНОВКИ

Розвиток парламентаризму у світі є складним і багатогранним процесом, який протягом століть зазнавав значних змін і еволюції. Починаючи від ранніх форм представницьких органів у Стародавній Греції та Римі, через середньовічні станові збори, і до сучасних парламентських систем, парламентаризм демонструє гнучкість і здатність адаптуватися до різних історичних і соціальних умов.

Історичний розвиток парламентаризму свідчить про поступове впровадження принципів розподілу влади, верховенства права та політичної відповідальності. Важливі події, такі як підписання Магна Карти в Англії, створення парламентів у Франції та Іспанії, а також встановлення конституційних монархій, сприяли зміцненню ролі парламентів у державному управлінні. У ХХ столітті процес деколонізації, поширення демократії та крах тоталітарних режимів привели до появи нових парламентських демократій у різних частинах світу.

Сучасний парламентаризм характеризується різноманітністю форм і моделей, які відображають національні особливості та історичні традиції. Незважаючи на це, існують спільні риси, що об'єднують усі парламентські системи: законодавча функція, контроль за виконавчою владою та представництво інтересів громадян. Ці основні функції забезпечують ефективне функціонування демократичних держав та сприяють захисту прав і свобод громадян.

Основні виклики, що стоять перед сучасним парламентаризмом, включають боротьбу з корупцією, підвищення прозорості та відкритості парламентської діяльності, забезпечення незалежності законодавчої влади та ефективної взаємодії з громадянським суспільством. Важливими напрямками розвитку є впровадження новітніх технологій, удосконалення законодавчих процесів та посилення ролі громадян у політичному житті.

Залучення громадянського суспільства до процесу ухвалення рішень є невід'ємною частиною демократичного розвитку України. Активна участь громадян у діяльності Верховної Ради сприяє підвищенню прозорості,

підзвітності та ефективності парламентської роботи. Реалізація систематичних громадських консультацій, організація тематичних форумів та конференцій, а також підтримка громадських ініціатив забезпечують багатосторонній підхід до обговорення законодавчих ініціатив.

Забезпечення фінансової та інформаційної підтримки громадських організацій дозволяє їм активніше брати участь у процесі прийняття політичних рішень, контролювати діяльність влади та сприяти розвитку парламентської демократії. Важливо, щоб громадські організації мали доступ до необхідних ресурсів і могли отримувати консультаційну підтримку з правових та управлінських питань.

Постійний діалог між парламентом та громадянським суспільством, організований через створення спеціальних платформ для співпраці та інтерактивних онлайн-ресурсів, сприяє формуванню довіри та взаєморозуміння між владою та громадянами. Впровадження механізмів звітування та залучення громадян до моніторингу діяльності Верховної Ради дозволяє забезпечити підзвітність та підвищити ефективність її роботи.

З огляду на історичний досвід і сучасні тенденції, можна зробити висновок, що парламентаризм залишається ключовим елементом демократичного врядування. Його подальший розвиток буде залежати від здатності парламентських систем адаптуватися до нових викликів та змін у суспільстві. Важливо, щоб парламенти залишалися ефективними інструментами для представництва інтересів громадян, захисту прав і свобод та забезпечення стабільного і справедливого розвитку держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов П. О. Публічне управління та адміністрування. *Механізми державного управління*. 2018. №6 с. 34-37.
2. Виборче законодавство України: стан, шляхи та перспективи вдосконалення : Матеріали засідань науково-практичного семінару з проблем виборчого законодавства України / Ін-т законодавства Верховної Ради України. К. : Ін-т законодавства ВР України, 2011. 263 с.
3. Влада народу: Український парламентаризм від віча Київської Русі до Верховної Ради України. Україна. 1997. № 1–2. С. 3–12.
4. Горшеньова М., Закоморна К., Ріяка В. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посібник; за заг. ред. В. Ріяки. 2-е вид., допов. і перероб. К: Юріком Інтер, 2006. 544 с.
5. Гошовська В.А. Парламентаризм: підручник /В.А.Гошовська та ін. К. : НАДУ, 2016. 672 с.
6. Довідник з практичного конституціоналізму /упоряд. О.Л. Копиленко та ін. К. : Парламентське вид-во, 2015. 327 с.
7. Зелена книга українського парламентаризму. Інформаційно-аналітичне дослідження / Лабораторія законодавчих ініціатив. URL: http://www.parliament.org.Ua/docs/files/8/1198772824_ans.pdf (дата звернення: 21.05.2024).
8. Іванченко Р. Історія без міфів: бесіди з історії української державності. Р.Іванченко. К.: МАУП, 2007. 624 с
9. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до європейського Союзу : монографія / за заг. ред. І. В. Яковюка. Київ : Ред. журн. «Право України», 2012. 208 с.
10. Історія українського парламентаризму. Заг. ред. В. М. Літвин. У 3-х т. К.: Парламентське видання, 2010. 1012 с.
11. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю.,

- Головко О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
12. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 21.05.2024).
13. Коняєва Д. О. Парламентаризм як суспільне явище. *Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології: зб. матеріалів доп. учасн. XXV Всеукраїнської щорічної студентської науково-практичної конференції за міжнародною участю. 25 квіт. 2024 р.* Одеса: Одеська політехніка, 2024. С. 49-51. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/_zbirka-2024-04-25_.pdf (дата звернення: 22.05.2024).
14. Мілова М.І. Український парламентаризм в контексті сучасного світового досвіду: навчально-методичний посібник. Одеса: Вид-во Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова, 2017. 64 с.
15. Легін Л. М. Правове регулювання нормотворчого та законодавчого процесів. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей. 2009. Випуск XXI. С. 34-44.
16. Політична енциклопедія. / Редкол.: Ю.Левенець (голова), Ю.Шаповал (заст.голови) та ін.. К.: Парламентське вид-во, 2011. 808 с
17. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд.: В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. К.: Генеза, 2004.
18. Політологічний словник: навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого, О. В. Антонюка. К.: МАУП, 2005.
19. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> (дата звернення: 21.05.2024).
20. Про статус народного депутата України: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 3, ст. 17. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

(дата звернення:

19.05.2024).

21. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищ. навч. закл. : у 2 т. / за заг. ред. В.А.Гошовської. К. : НАДУ, 2012. Т.2. 340 с. (Бібліотека магістра).
22. Сучасний парламентаризм : український та світовий виміри : монографія / І. С. Хмелько, О. Ю.Бруслик, О. П. Євсєєв, І. В. Мукомела ; Нац. акад. правових наук України, Н.-д. ін-т держ.будівництва та місцевого самоврядування. Харків : Юрайт, 2018. 197 с.
23. Скребец О. В. Парламентаризм та оригінальний. Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. Вип. 4 (30). Дніпропетровськ: Вид-во «Грані», 2003. С.133-137.
24. Шаповал В. М. Основи теорії парламентаризму; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ : Парламентське видавництво, 2015. 134 с.
25. Bogdandy A. von. Parlamentarismus in Europa: Eine Verfalls oder Erfolgsgeschichte? Archiv des öffentlichen Rechts. 2005. Bd. 130. P. 446.
26. Karpen H. Legislation in European Countries. 1996, p.p. 95, 96, 100, 114, 116 f.
27. Habermas J. Die nachholende Revolution. Kleine politische Schriften VII. 1990.